

Проследив часторечную встречаемость заимствований в русском языке, следует отметить, что подавляющее большинство из них – имена существительные. Например: аутсайдер (outsider – посторонний, крайний), брифинг (brief – короткий), мейнстрим (the mainstream – главная линия, основное направление), рейтинг (to rate – оценивать), саундтрек (a sound – звук; a track – дорожка), эскалация (to escalate – подниматься, обострять) и т. д.

Это обусловлено тем, что именно существительные имеют значение предметности и, следовательно, употребляются для обозначения перенимаемых предметов и явлений культуры. Что касается прилагательных и некоторых глаголов, то они сохраняются в формах, функционирующих в исходном языке.

Одно из самых больших преимуществ, которые несут за собой заимствования, – их сжатость и четкость. Однако уместность вкрапления заимствований, особенно англоязычных, должна быть каждый раз тщательно продумана, так как злоупотребление иноязычной лексикой приводит к тому, что даже тексты, рассчитанные на широкий круг читателей или слушателей, могут стать частично непонятными.

Литература

1. Кривенко, Б. В. Язык массовой коммуникации : лексико-семиотический аспект / Б. В. Кривенко. – Воронеж : Изд-во Воронеж унт-ва, 1993. – 136 с.
2. Серебренников, Б. А. Общее языкознание. Формы существования, функции, история языка / Б. А. Серебренников. – М. : НАУКА, – 1970. – 602 с.
3. Engels, B. Gebrauchsanstieg der lexikalischen und semantischen Amerikanismen in zwei Jahrgängen der WELT (1954 und 1964) / B. Engels. – Frankfurt am Main : Lang, 1976. – 250 p.
4. Studien zum Einfluss der englischen Sprache auf das Deutsche / Hrsg. Wolfgang Viereck, Tübingen : Narr, 1980. – 72 p.

А. У. Бразгуноў (Беларусь)

ПАМІЖ ЭПАСАМ І ДЫЯРЫУШАМ: «ДЗЕСЯЦІГАДОВАЯ АПОВЕСЦЬ...» (1585) АНДРЭЯ РЫМШЫ

«Дзесяцігадовая аповесць пра ваенныя справы... Мікала Крыштофа Радзівіла» А. Рымшы належыць да групы твораў рыцарскага эпасу, з’яўленне якіх непасрэдна звязана з тым культурным асяродкам, што паўстаў у апошняй чвэрці XVI ст. пры двары Радзівілаў біржанска-кейданскай лініі. У аснове твораў гэтай групы – апісанне пасяховага вайсковага рэйду М. К. Радзівіла Перуна ўтлыб маскоўскай дзяржавы, што ператварыла яго ў папулярную ў шляхецкім асяроддзі асобу, героя ўсёй кампаніі, услаўленага аўтарамі-сучаснікамі – Ф. Градоўскім у «Апісанні маскоўскага паходу» (1582), Я. Кахановічам у «Паходзе ў Масковію» (1583), Я. Радванам у «Радзівілядзе» (1598).

Тое, што мы маем справу менавіта з рыцарскім эпасам, вынікае з інтэнцыі самога аўтара перадаць наступным пакаленням апісанне вялікіх і слаўных вайсковых дзеяў Радзівіла і яго дружны. Гэта, безумоўна, павінна было паслужыць прыкладам для іншых, паспрыяць фарміраванню ўздуха гераічнага ідэалу і выхаванню моладзі. У праявінай прадмове А. Рымша падае выслоўе Аляксандра Вялікага пра ролю паэтаў у пашырэнні славы герояў і зберажэнне памяці пра важныя падзеі. Згаданне асобы Аляксандра не было выпадковым, паколькі антычнасць, і асабліва яе літаратура, аказала ўздзеянне на культуру Рэнэсансу, відазмяніла і вызначыла спосаб пазнання і адлюстравання індывідуальнага і агульначалавечага [1, с. 200–201]. Сама прэзентацыя М. К. Радзівіла ў эпічным часе паэмы падаецца так, што «ў чытача міжволі складваецца ўражанне, што з’яўленне на сцэне літоўскага Ахілея спрычынілася да пасяховага павароту ў кампаніі» [6, с. 122]. Пра арыентацыю аўтара на класічны

гераічнага эпас сведчыць неад’емныя элементы апошняга: апісанні бітва і ваенных лагераў, вайсковыя выправы, прамовы палкаводцаў, зварот да багоў па дапамогу і іх умяшанне ў хаду ваенных падзей і г. д.

Галоўны герой у А. Рымшы, аднак, не ідэалізаваны ў такой ступені, як у класічным эпасе або ў іншых паэтаў-сучаснікаў: панегірычнае ўзвышэнне заслуг і талентаў М. К. Радзівіла не дамінуе над такімі яго характарыстыкамі, як мужнасць, цярпліваць, клопат пра жаўнераў, адданасць абавязку, вайсковае майстэрства – тое, за што шараговыя паважалі свайго камандзіра. Больш за тое, Радзівіл часам паўстае нават у вобразе клапатлівага бацькі для жаўнераў: «Лёгка пану падняцца, ездзіць па абозе, // Толькі б войску бяспека – сам ён на марозе» [4, с. 379]. Вобраз князя, як слухна заўважае С. В. Кавалёў, ствараецца «не прыдворным панегірыстам, а воінам-папалечнікам, які выдавочна аддаваў перавагу канкрэтным, рэалістычным штрыхам перад вонкава-прыгожымі рытарычнымі фігурамі» [3, с. 236]. Да ўсяго аўтар свядома кіруецца аўтопсіяй: «Тут пра тое казацьму, на свае што вочы // Бачым, бачыць захочам, можа, неаднойчы» [4, с. 341]. Свайго героя ён часта выяўляе не як военачальніка, а як звычайнага, шараговага жаўнера. Адсюль шматлікія сцэны, у якіх князь выступае простым чалавекам, што таксама сутыкаецца з голадам, холадам, сумненнямі і клопатамі:

Пан прыехаў – трасецца, як пячку у меху.

Што тут скажаш? Прышлося пану не да смеху:

Замачыў дождж кастрышчы, дровы; неабсохлы,

Пан ляжаў у адзенні, да касцей прамоклы [4, с. 375].

Падобны вобраз пярэчыў традыцыйнаму, ідэалізаванаму, якім паўставаў М. К. Радзівіл са старонак згаданых паэм Ф. Градоўскага, Я. Каханюскага і Я. Радвана: герой, якому не вядомыя чалавечыя слабасці, паразы і сумненні, герой, які роўны антычным узорам або пераўзыходзіць іх.

Усё гэта наводзіць нас на думку, што паэма А. Рымшы ў гісторыі беларускай літаратуры з’яўляецца першай спробай стварэння такога эпаса, у якім вобраз галоўнага героя адначасова з’яўляецца сімвалам усяго воінства.

Якія ж родавыя прыкметы эпаса могуць быць вылучаны ў выпадку «Дзесяцігадовай аповесці...» А. Рымшы? На ўзроўні сюжэта – спалучэнне цыклічнай і кумулятыўнай сюжэтных схем. Пачатковы эпизод твора звязаны з паказам вялікай небяспекі для Вялікага Княства Літоўскага з боку Маскоўскага княства і яго ўладара, цара Івана IV Жахлівага, які марыць ператварыць Літву ў дзікае поле, а яе жыхароў – у сваіх рабоў. Падзеі, што адбываюцца пасля прызначэння Радзівіла гетманам і паслядоўна апісваюцца ў 25 раздзелах твора, у выніку прыводзяць да падпісання Ям-Запольскай угоды паміж ВКЛ і Маскоўскім княствам, да доўгачаканага міру, да перамогі свабодалюбівага літвінскага духу над маскоўскай тыраніяй. Пачатковая і канечная сітуацыя замыкаюць цыкл падзей, у выніку якіх першапачатковы статус галоўнага героя (надзея для ўсіх) падвышаецца да збаўцы Айчыны. Гэты цыкл адлюстроўвае «часовае парушэнне і непазбежнае аднаўленне (...) раўнавагі» [5, с. 291], спароджанае вайной з суседняй дзяржавай.

Яшчэ адной прыкметай эпічнага характару твора служыць рэтардыцыя – акрамя падзей, звязаных з мэтай героя (вызваленне Айчыны ад варагажа нашэсця і перамога), адбываецца і не прадугледжанае «планам героя», «за абставацінамі і знешнімі выпадковымі здарэннямі захоўваецца тая ж значнасць, што і за суб’ектыўнай воляй» [2, с. 451]. Іншымі словамі, герой ніколі не рухаецца да вызначанай мэты прамым шляхам. Сама прырода эпічнага твора прадугледжвае дасягненне мэты выключна шляхам пераадолення перашкоды, што служыць падставай «падаць нам усю цэласнасць свету і яго станаў, якая іначай ніколі не магла б быць выказана» [2, с. 468].

Датрыманне рыцарскага этасу патрабавала не толькі апісання і ўзвелічэння постаці М. К. Радзівіла, але і паказу ваеннага побыту, вайсковых рытуалаў і звычаяў, суровых умоваў паходу, апісання мясцовасцей і населеных пунктаў, у якіх адбываліся падзеі. Для аўтара тут адкрываліся шырокія магчымасці ў пабудове кампазіцыі, выпрацоўцы ідыястылю, акцэнтацыі ўвагі чытача на пэўных дэталях і падзеях. Нягледзчы на дакументальную аснову сюжэта твора, А. Рымша пры патрэбе звяртаецца і да мастацкай выдумкі. Асабліва яскрава выявілася гэта пры паказе праціўніка, пра ўнутраны свет якога аўтару вядома нязнат. Вось ён, нібыта сапраўдны відавочца падзеі, перадае плач жыхароў Порхава, поўны смутку і перажытых жахаў вайны (і пры гэтым мадэлюе мясцовую гаворку, што павінна было пераканаць чытача ў дакладнасці сказанага):

Господару, змілуйся – згінем ляда колі.
 Грэхі нашы чы твоі всіх нас погубілі,
 Ужо літва полцарства твоего выбілі (...).
 Час се уміласердзі вжо тебе над намі,
 Любо нас Літве oddай з дзетмі і жонамі [4, с. 445, 447].
 Вось «падслухоўвае» зварот Івана IV Жаклівага да сваіх баяраў:
 Ах, чаму ж чалавек я гэтак нешчаслівы,
 Што агні мне пад самым носам раскладаюць
 І да Старыцы самай смела пад язджаюць?! (...)
 Смерць мая недалёка, грэх мой пакараны,
 Бо самім чортам Крыштаф на мяне пасланы [4, с. 407, 409].

У гэтых урыўках найбольш яскрава праступае адна з вызначальных прыкмет эпічнага тэксту – «узаемаарыентацыя аўтарскай і чужой мовы» (М. Бахцін), прадстаўленая лінейным (даслоўным) стылем перадачы чужога маўлення. Аўтарская эмацыянальнасць у такіх выпадках не проста надае асаблівае адценне спачувальнасці гераічнаму пафасу ўсяго твора. Яна таксама паклікана «рэтушаваць» той факт, што аўтар падмяняе падзею мастацкай выдумкай, паказвае, як магла б выглядаць падзея, г. зн. стварае яе інварыянт, мадэлюе мастацкую рэчаіснасць.

Своасаблівай канвой, па якой будзеца аповед А. Рымшы, служыць т.зв. дыярыуш, што складаецца са 170 маргіналіяў, якія прывязаны да канкрэтных дат і апісваюць найважнейшыя падзеі паходу аб'яднанага літоўска-польскага войска да ракі Волгі і возера Ільмень. У свой час А. Сайкоўскі выказаў думку пра існаванне падрабязнага і рэгулярнага дыярыуша названай выправы, сляды якога захаваліся ў тэксце твора і на яго палях і аўтарам якога мог быць А. Рымша [7, с. 20–21]. Паколькі паэтычны аповед суправаджаецца дзённікавымі запісамі на палях, прывязанымі да сюжэта твора, гэтая думка не павінна выклікаць пытанняў. З іншага боку, саму «Дзесяцігадовую аповесць...» таксама магчыма разглядаць у якасці сюжэтна разгорнутага ў паэтычнай форме дыярыуша. Тут А. Рымша, безумоўна, аказаўся першапраходцам; яго паслядоўнікам быў Г. Пельгрымоўскі, які на паставе свайго праявіўшага дзённіка пасольства ў Масквію ў 1601 г. пазней стварыў і яго вершаваны варыянт – «Пасольства і кароткае апісанне перамоваў з Масквію».

Літаратура

1. Буркгардт, Я. Культура Возрождения в Италии / Я. Буркгардт. – М. : Юристъ, 1996. – 591 с. (Лики культуры)
2. Гегель Г. В. Ф. Эстетика : в 4 т. / Г. В. Ф. Гегель. – М. : Искусство, 1971. – Т. 3. – 623 с.
3. Кавалёў, С. Шматмоўная паэзія Вялікага Княства Літоўскага эпохі Рэнэсансу : манаграфія / С. Кавалёў. – Мінск : Кнігазбор, 2010. – 376 с.
4. Рымша, А. Декефэспт бксбпмб, або Дзесяцігадовая аповесць пра ваенныя справы... пана Крыштафа Радзівіла / А. Рымша // Славянамоўная паэзія Вялікага Княства Літоўскага XVI–XVIII стагоддзяў / НАН Беларусі, Ін-т мовы і літ. імя Я. Коласа і Я. Куп

- палы ; уклад., прадм. і камент. А. У. Бразгунова. – Мінск : Беларуская навука, 2011. – С. 325–487.
5. Теория литературы : учеб. пособие для студ. филол. фак. высш. учеб. заведений : в 2 т. / Под ред. Н. Д. Тмарченко. – М. : Изд. центр «Академия», 2004. – Т. 1 : Н. Д. Тмарченко, В. И. Тюпа, С. Н. Бройтман. Теория художественного дискурса. Теоретическая поэтика. – 512 с.
 6. Rzepka, W. R., Sajkowski, A. Andrzeja Rymszy «Dziesiokrocza powieźż wojennych spraw...» (1585) / W. R. Rzepka, A. Sajkowski // Archiwum literackie, 4. Miscellanea Staropolskie. – Warszawa, 1972. – Т. XVI. – S. 121–131.
 7. Sajkowski, A. Od Sierotki do Rybecki: W kręgu radziwiłłowskiego mecenatu / A. Sajkowski. – Poznań : Wydawnictwo Poznańskie, 1965. – 255 s.

А. А. Брусевич (Беларусь)

ПРА НЕКАТОРЫЯ МАСТАЦКІЯ АСАБЛІВАСЦІ ПАЭТЫЧНАГА СВЕТУ ТАДЭВУША МІЦІНЬСКАГА

Айчынным чытачу імя Тадэвуша Міціньскага, прадстаўніка літаратуры «Маладой Польшчы», сёння, на жаль, мала пра што гаворыць. З аднаго боку, гэта быццам бы і не дзіўна, бо ні проза, ні драматургія, ні публіцыстыка згаданага пісьменніка на мову Купалы і Коласа ніколі не перакладаліся. Ёсць толькі некалькі беларускамоўных перакладаў з адзінай прыжыццёвай паэтычнай кнігі «W troyku gwiazd» («У змроку зор»): паўгузіна вершаў у перастварэнні Ірыны Хадарэнкі [4] і два – у перакладзе Анатоля Брусевича [3]. Вядома, гэтага недастаткова, каб атрымаць нават прыблізнае ўяўленне пра постаць такога складанага аўтара, якім, несумненна, з’яўляецца Т. Міціньскі. А ён, зрэшты, зусім не чужы для нашай гісторыі і культуры: некаторыя матывы яго творчасці, напрыклад, яўна паўплывалі на Янку Купалу, ці, прынамсі, у абодвух паэтаў «можна назваць элементы, падабенства або блізкасць якіх дзівіць» [6, с. 116]. Слушна, між іншым, заўважае Алена Нялепа: «Інтэлектуальнае асяроддзе Гомельшчыны аказала ўплыў на фарміраванне эстэтычных, мастацкіх, філасофскіх і палітычных поглядаў будучага пісьменніка і стала арганічнай часткай яго творчасці: у драмах («Рабінавая ноч», «Князь Пацёмкін», «Гібель Венеды»), у прозе (зборнік «Чарнобыльскія дубы»), у паэзіі. Гэтыя аспекты застаюцца нявывучанымі і ў польскім, і ў беларускім, і ў расійскім літаратуразнаўстве» [5, с. 1]. Дарэчы, і свой апошні спачын Т. Міціньскі знайшоў «паміж пустак, балот беларускай зямлі» [2, с. 53], забыты ці то бальшавікамі, ці то рабаўнікамі. Так сталася, што і дакладнай даты смерці, як і канкрэтнага месца пахавання вядомага паэта-містыка сёння ніхто не ведае, але «існуе вялікая верагоднасць, што здарылася гэта забойства бліз Чачэрска» [7, с. 11].

Таямніцамі, што ахуталы жыццё і смерць Т. Міціньскага, поўніцца і ўвесь яго паэтычны свет, прычым на кожным сваім узроўні – пачынаючы ад дзіўных містычных матываў і заканчаючы сінтэтычнымі вобразамі, пабудаванымі з дыпламай нечаканых моўных канструкцый. Ужо сама назва кнігі вершаў – «У змроку зор» утрымлівае пэўны моўны парадокс, бо зоры не сеюць змрок, а, наадварот, асвятляюць яго. Звычайная логіка падказвае, што тут мусіць быць іншае словазлучэнне, хаця б «у святле зор». Але так, магчыма, назваў бы свой зборнік прадстаўнік рэалістычнага мастацтва, якім ні на ёту не з’яўляўся Т. Міціньскі. Гэта быў адзін з найбольш яскравых прадстаўнікоў сімвалізму і экспрэсіянізму, а таксама папярэднік сюррэалізму, які апырэдзіў у сваіх пошуках «вышэйшай рэальнасці» многіх французскіх сюррэалістаў, такіх як Піліп Супо альбо Андрэ Брэтон (апошні лічыцца заснавальнікам згаданага кірунку).

Вяртаючыся да таямніча-парадаксальнай назвы кнігі, рызыкнём заўважыць, што ў ёй адлюстраваны акурат змрок той самай «вышэйшай рэальнасці»,